

Karin Sveen:

HELLIG OG ALMINNELIG, MEN IKKE ALLTID ÅPEN

I det arbeidsmiljøet jeg vokste opp, ble lite skrevet, men mye fortalt. Rett foran nesa på meg forvandlet fortelleren seg til en figur på innsida av historia. Kirka har sine trosfortellinger; jeg hørte på *klassefortellinger*. Fortelling var oppdragelse; med rene eller urene ord sprang en verden av høy og lav fram. Fortellinga var overlevelse, den fikk oss til å fantasere. Fortellinga var politikk; den gav oss et kollektivt blikk.

Den åpne fortellinga innlemmer og den dogmatisk korrekte utstøter tilhøreren. Den ene tillater latter, den andre forbyr den. Den ene gir, den andre truer identiteten. Ei fortelling kan dikte oss inn eller ut av fellesskapet. Hva som er best, er ikke alltid godt å si. Blir vi inndiktet, kan vi miste oss sjøl, blir vi *ikke*, kan vi miste tilhørigheten.

Ingen klasse er som arbeiderklassa blitt så fortolket av andre, og hatt så liten rett til å tolke seg sjøl. Men av alt som ble fortalt, ble noen fortellinger autorisert, andre ikke. Ei utsatt klasse kunne dermed bringe sine egne til taushet. Kravet om korrekthet medførte justis både innad og utad. Helten skulle høres, ikke tvileren.

Det var de sterke menn som forvaltet autorisasjonen. Fortellingene deres var sjablonger mer enn meditasjoner. De skapte stereotype bilder av arbeideren, slik kirka har gjort av den troende. De ble speil mange ikke kunne kjenne seg igjen i. De ble murer som gjorde dem usynlige.

Det er ikke fortellinga som skaper fronter, det er *den autoriserte* fortellinga. Derfor påligger det oss å skape åpne fortellinger vi kan gå inn og ut av uten å tape enten tro eller forstand. Et fellesskap går til grunne om det må gripe til kustus for å opprettholde seg sjøl. Det lar seg gjøre for ei stund, men ikke til evig tid. Det lukkede fellesskapets tid må snart være over, og det er opp til oss å skape nye.

Den autoriserte utnytter tilhørers tause ydmykhet, men skal den enkelte overleve fellesskapet, må alle lytte. Det lyder som et imperativ, og det *er* det; et etisk imperativ, og et gledens imperativ. For gjennom fortellinga blir vi til. Gjennom den kan vi tilhøre uten å tape oss sjøl. Den maktfulle fortellinga er et sverd, den avmektige en plog.

Da mor var tretten år, møtte hun geistligheten. Mora var død, og faren bodde på en divan på Grønland i Oslo, der han tok leilighetsarbeid. Derfor måtte mor slutte skolen. Hun

ble hushjelp hos kjøpmann Knutstad hjemme på Hamar. Han hadde en bridgeklubb som bestod av byens forretningsmenn, advokater, leger og tannleger, samt biskop Hille. Hver torsdag kveld møttes herrene over kortstokken, og da skulle peisilden lue, golvene dufte, kobberplata på røkebordet skinne og punsjen være klar. Ved midnatt skulle det serveres *biff tartar*. For klubbens medlemmer var det røde kjøttet, den gule løken og det dissende egget det beste de kunne nyte en hellig torsdagskveld, og det ekleste mor visste å lage i stand.

Dette er lenge siden, men for meg er fortellinga et lys som blafrer. Den tilfører begrepet åpenhet et sosialt aspekt. For mor og for meg har kirka vært ei middelklassekirke. Det var middelklassa som møttes på kirkebakken og til bridge. Den gikk i pelskåper og sorte frakker. Den serverte ikke byggrynsgrøt for en arbeidsløs enkemann med seks morløse unger.

Åpenhet handler om mer enn trosåpenhet. *Det sosiale* skiller vel så mye som troen. En muslim og en kristen av middelklassen vil langt lettere kunne omgås enn en arbeider og en advokat. Muslimen og den kristne lever korrekt. De deler utdanning, livsstil og økonomi. For en kristen av middelklassen å innbille seg at det sosiale skillet ikke fins, er som for en akp-er å tro at sjølproletarisering opphever klasseforskjellen.

Kirka var en bygning vi kunne like, men inn kunne vi ikke gå. Det samme gjaldt biblioteker, konsertsaler og gallerier. Bare på julekvelden fikk vi oss til å møte fram, den eneste dagen i året en ikke behøvde å frykte middelklasse menigheten. Den eneste kvelden en ikke behøvde å være flau over seg sjøl. Den eneste kvelden en fikk høre ei fortelling en godt kunne ha fortalt sjøl.

Fjern for Guds skyld *det allmenne* fra trosbekjennelsen og innfør *det alminnelige* igjen. For når den sidestiller det hellige med det alminnelige, gjør den det alminnelige mennesket hellig. Det er helt sikkert vranglære, men nå kan ingen kan sparke meg ut for å si det. Det skjedde derimot da jeg var kristendomsleerer og prøvde å gjøre noen arbeiderunger mindre kritiske til kirka. En kollega klaget til sognepresten, sognepresten klaget til rektor, rektor klaget til skoledirektøren, og skoledirektøren klaget til departementet. Slik ble fortellinga om det hellige og ukrenkelige alminnelige mennesket erklært kjetterisk og forbudt.

Kravet om rett tro gjør meg vantro, uansett hvilke verdslige eller religiøse regimer det kommer fra. Derfor vi feiltroende holde oss til den folkelige religiøsiteten, slik de rett-troende holder seg til sin middelklassereligiøsitet. Den som føler seg kallet, må gjerne plassere de folkelige trosforestillingene nederst i troshierarkiet. Det er trolig lettere å miste den *rette* troen

enn den gale. *Vi* leter etter det guddommelige i en annens ansikt, vi leter blant skogens fugler, vi leter i de grønne spirene, vi leter i de gode gjerningene, og vi finner det overalt.

Gud er avgjort i det høye, men også i det høye som steg ned. Gud opphevet hierarkiene, og den fortellinga er fin for et alminnelig menneske. Den som lever et liv på knea, søker ikke fellesskap som skal legge én helt flat. Den som hele sitt liv har fått sitt *jeg* konfiskert av den maktfulle forteller, oppgir det ikke. Gode hyrder forteller åpne fortellinger. De er like befriende å lytte til som å få fortelle sin egen.

For meg er det like ugudelig å rangere mennesker som å rangere tro. Skal kirka rangere noe, er det det hellige og det alminnelige. Det skal feires, det skal opphøyes, og det skal gjøres med fakler og fanfarer. Det skal gjøres i ei kirke som ikke ligner på et bridgeselskap, men hvor den folkelige religiøse følelsen kan fullbyrdes som så den ei nyutsprunget bjørk når seremoniene suser og ordet blir kjød i ei fortelling om det hellige i det alminnelige.

Det er mange paralleller mellom kirka og arbeiderbevegelsen. Begge styres av middelklasseeliter, og begge har et oppland utafør seg sjøl. Sett utenfra virker det som den kirkelige og den politiske eliten har tatt fellesskapet fra bunnen av samfunnet og plassert det på toppen. I dag er elitene om mulig enda mer sammenspiste enn de var på bridgeselskapets tid. Av den grunn er det like vanskelig for et alminnelig menneske å bli del av et kirkelig som av et politisk fellesskap, som det er for en kamel å komme gjennom et nåløye.

Ei kirke eller et parti dreier seg ikke bare om tros- eller meningsliv, men også om sosiale nettverk. Det er ikke bare *Gud* som er en fast borg; *fellesskapet* er det også. Utafor murene frister vi andre tilværelsen. Vi tilhører ikke, men vi hører på. Vi følger nøye med i hva som rører seg oppe i de lukkede kretsene, når noe siver ut. Like sikker er jeg ikke på hvor nøye de nevnte kretser oppfatter av hva som skjer lenger nede. Arbeiderpartiet sov da Fremskrittspartiet vokste fram, og hva kirka gjør overfor flertallet av medlemmene sine, gjenstår å se.

Uansett hvor sekulære folk flest angivelig er blitt, lar de ungene sine døpe og konfirmere, og det er i kirka folk gifter seg og tar farvel med de døde. Uansett hvor kommersiell jula er blitt, er julestjerna, jordmormatja og jesusbarnet fortsatt fråtsefri sone. Det er ikke for å meske seg folk strømmer til julekonsertene eller trasker til gravene på allehelgensdag og ved solsnu i desember. For en muslim må høytidsvandringene se ut som den reneste kristne vekkelsen.

Faren min var husmannssønn og vokste opp i samme bygda som Alf Prøysen. Hvis han var religiøs, er alle hedemarkinger religiøse. Sånt snakker vi likevel ikke om, og vi liker ikke at andre snakker om åssen vi er. Gudskjelov finnes det en folkelig sjenanse for språket om indre anliggende. Det vet prestene på Hedemarken, og skjønner de det ikke, får de fort lære det. Der oppe diskuterer alle hedningene bispeutnevnelserne, og Gud nåde den biskop som kommer anstigende med sterke og store ord, eller med bløtaktige følelser for den folkelige religiøsitet. Vil vi ikke vite av det. Det betyr bare at prelaten vil snike seg inn kjøkkenveien og prakke på oss sin finere tro.

Middelklassa snakker om alt; vi tier om det meste. Vi liker rett og slett ikke at noen presser seg på sjelene våre ovenfra. I en uendelig pratsom verden ærer jeg den som kan tenke og tie litt, og om hellige og djupe emner ikke minst. Ikke at en prest skal være stum. Det handler heller om å gjenskape språket om det høyeste, laveste og innerste. Det krever tenkepauser og stillhet, det krever et farvel til frasene.

Ei kirke som ønsker å åpne seg, må gjøre noe med språket. Det må arbeiderbevegelsen også, den kan ikke synge om *de jordbundne trellene* lenger. Vi må finne ord for tro og klasse som fjerner klisjeene fra de autoriserte fortellingene. Mange fellesskap har slitt ned språket til tom form uten meningsbærende innhold. Derfor lyder det nesten som støy. Derfor går vi heller i skogen og hører det hellige kvitre fra et usett sted.

Vi har talende eliter og tause flertall, og vi er ikke tause fordi vi ikke har ord, men et stillere språk enn mange der oppe. Det er ikke alt som skal sies, og slett ikke rett fram. Det religiøse språket kan med hell lære mer av bibelens egne billedfortellinger enn av teologiens terminologi. Jesus var ikke teolog, og Guds språk var skapende handlinger.

Jo mer det hellige ordlegges, desto vanhelligere blir det. Det pågår ei språklig invadering av ethvert menneskes innerste indre. Det indre er det helliges siste skanse, etter at alle andre er falt. Det er som om den som ikke sier alt, enten har noe å skjule, eller trenger terapi. Barn som vokser opp uten respekt for dets indre, vokser opp uten respekt. Vi lever i ei gjennomforklart tid, og forklaringa kjenner ingen grenser. Forklaring kan gi kunnskap og opplysning, men skaper også en rasjonell orden som kategoriserer det som *ikke* er kategorier, men levende sjeler. Forklaring bygger på viten, men om andre er vår viten begrenset. Totale forklaringer bygd på begrenset viten, skaper fordom og ikke forstand. Det er et paradoks ved vår opplyste tid.

Forklaring kan derangere og nivellere det som bør rangeres, som godt og vondt, hellig og uhellig. Forklaringen har rene hender; den *bare* forklarer. Den gransker alt med samme rasjonelle metode, om det er guddommen eller den fattiges lidelser, vinsorter eller krigsutbrudd. Størst av alt er forklaringen, og den ser på verden med kjølig blikk.

Vi kan forklare oss sjøl, men den andre kan vi bare forstå. Det krever en ydmykhet som ligner ydmykheten overfor Gud. Slik jeg har forstått det, er mennesket skapt i Guds bilde, det vil si at det *ligner* Gud. Dette er grunnen til at den andre er hellig, den andre som er annerledes enn meg. Dette er grunnen til at jeg synes sidestillingen av det hellige og alminnelige er så viktig. Bedre utgangspunkt for ei kirkes og et menneskes forståelse av sin lodd i verden, kan jeg ikke forestille meg.

Mer enn lukkede forklaringer trenger vi udogmatiske fortellinger, og den bibelske og folkelige fortellinga har mye til felles. Den er knapp, den er poetisk og åpen. Prøysens og Betlehems barnekrybber er bilder fra samme hellige, alminnelige liv. Fortellinga forklarer ikke; den viser. Den gir en forståelse ingen forklaring kan formidle. Den gjør oss tause i ei talende tid. Den får oss til å tenke, ikke til å mene. Den står *over* fortolkningene, men slipper til alle. Skal vi snakke om ei *åpen* kirke, bør fortolkerne slutte å være utkastere. Verden lider i øyeblikket av absolutter. Bare den fryktsomme tror at han mister alt ved å rekke ut ei åpen hånd.